

ESITLEVAD:

TUDENGIKONVERENTS 2008

TEADUS JA ELU. SISU JA SIHT.

12/09/2008

TÜ ajaloo muuseumi valges saalis

TOETAVAD:

Tudengikonverents 2008
Teadus ja elu. Sisu ja siht.
12/09/2008

MEEGO REMMEL

MA praktilises teoloogias, MDiv eetikas, eetikaõppejõud, Eesti EKB Liidu president ja Tartu Salemi koguduse pastor. Praegu on Meego Remmel kristliku eetika doktorant (University of Wales), varem on ta lõpetanud Tartu Ülikooli surdopedagoogika alal ning omandanud M.A. praktilise teoloogia alal (Concinnati Bible Seminary, USA) ja M.Div. kristliku eetika alal (TCM International Bible Institute, Austria).

Pastoritöö (Tartu Salemi Baptistikogudus) ja kirikujuhi töö (Eesti EKB Koguduste Liit) kõrval on Meego Remmel tegutsenud eetikakoolitajana ning lektorina tosinas Eesti ja välismaa kõrgkoolis. Eesti Bioeetika Nõukogu liige. Eesti Kirikute Nõukogu eetika ja eluväärtuste töörühma konsultant.

Vabadus ja vastutus teaduses - eetiline piir inimese sekkumisel loodusesse

Püüdes tõmmata eetilist piiri inimese vabadusele ja vastutusele sekkumisel loodusesse saab rääkida vähemalt seitsmest erinevast lähtepunktist. Praktiline teaduseetiline konsensus peab üldjuhul sündima nende loogikate omavahelises dialoogis. Ühtegi seitsmest pole õige teiste suhtes alahinnata või üle hinnata. Üldiselt võib vastandlike maailmavaatelistel veendumustel ja erinevatel eetilistel argumentatsioonidel vahel sildu luua praktiline teadmus, et erinevaid maailmanägemusi ja eetilise arutlemise loogikaid kehastavate traditsioonide, kogukondade ja isikute, sh teadlaste endi vaheline dialoog võib aidata näha üht ja sama probleemi erinevatelt ja üksteist täiendavatelt vaatenurkadelt ning sünnitada seeläbi eetilist ühtsust mitmekesisuses (ingl ethical unity in diversity). Kaasaegne keskkonaeetiline konsensus, näiteks, teeb ökoloogilise mõtteviisi (kr oikos 'elamu', logos 'mõiste') võimalikuks nii või teisiti, olgu tegemist inim-, loodu- või Looja-keskse lähenemisega keskkonnale või ka tagajärje-, normi-, väärtus- või vioruseetilise perspektiiviga looduses sekkumise suhtes, kuna globaalse inimkooslusena tunnetatakse nii või teisiti ökonoomset ehk heamajapidajalikkku (kr oikos 'elamu', nomos 'korraldaja') vastutust inimkättesse usaldatud loodushoius. Tõsi, see eeldab erinevatel traditsioonidel vaheliste kontaktide, suhete ja dialoogi loomist ning jätkusuutlikuna edasiarendamist, olles samaaegselt valmis käsitlema positiivses võtmes nii traditsiooni enese seest kui ka väljastpoolt traditsiooni tulevat eetilist kriitikat, ületamaks ühemõõtmelist nägemust vabadusest ja vastutusest inimese sekkumisel loodusesse.

KORRALDAJAD:

TOETAJAD:

Tudengikonverents 2008
Teadus ja elu. Sisu ja siht.
12/09/2008

MEEGO REMMEL

MA praktilises teoloogias, MDiv eetikas, eetikaõppejõud, Eesti EKB Liidu president ja Tartu Salemi koguduse pastor. Praegu on Meego Remmel kristliku eetika doktorant (University of Wales), varem on ta lõpetanud Tartu Ülikooli surdopedagoogika alal ning omandanud M.A. praktilise teoloogia alal (Concinnati Bible Seminary, USA) ja M.Div. kristliku eetika alal (TCM International Bible Institute, Austria).

Pastoritöö (Tartu Salemi Baptistikogudus) ja kirikujuhi töö (Eesti EKB Koguduste Liit) kõrval on Meego Remmel tegutsenud eetikakoolitajana ning lektorina tosinas Eesti ja välismaa kõrgkoolis. Eesti Bioeetika Nõukogu liige. Eesti Kirikute Nõukogu eetika ja eluväärtuste töörühma konsultant.

Vabadus ja vastutus teaduses – eetiline piir inimese sekkumisel loodusesse

„Needki on Saalomoni õpetussõnad, mis Juuda kuninga Hiskija mehed on edasi andnud: Jumala au on asja salajas hoida, aga kuningate au on asja uurida. Taeva kõrgus, maa sügavus ja kuningate süda on uurimatud. Eralda räbu hõbedast, siis tuleb sellest riist hõbesepa käes! Eemalda õel kuninga eest, siis kinnitub ta aujärg õigluses!“ (Õp 25:1-5)

Inimene on alati püüelnud teadlikkuse poole. Vana hea Koguja on oma saalomonlikus tarkuses kinnitanud teadlikkuse paremust teadmatus ees ning õiglase elu üliluslikkust ebaõiglase üle. Aristoteles, kes on osutunud nii teaduse kui filosoofilise eetika ajaloo suurkujuks, leiab tänapäeval üle kõige taasavastamist oma arusaamise poolest teadmuse ja vouruslikkuse seostest ehk ratsionaalse inimliku teadmise, teadusliku uurimismetoodika ja praktilise empiirilise kogemuse suhetest selle parimaks omandamiseks ja teiste heaks kasutamiseks vajalike suurepärase isikuomadustega.

Omaette elu näikse teadus hakanud elama nõndanimetatud valgustusajastul, kui progress muutus omaette eesmärgiks, sõltumata teadlaste isikuomadustest, traditsioonist, kultuurist, religioonist, moraalist, inimsuhetest, suhtumisest looduslikesse ressursidesse. 21.sajandi alguseks on selge, et terve hulk möödunud sajandi(te) teadussaavutusi on inimsusele ja looduskeskkonnale võlgu jäänud. Rääkimata Nürnbergi protsessil rahvusvaheliseks inimsusevastaseks kuritööks kriminaliseeritud meditsiiniteaduslikest eksperimentidest, täna peetakse teaduseetiliselt kaheldavaks isegi paljusid loomkatseid, embrüonaalseid või eugeenilisi inimelukvaliteedi aretusprojekte, isegi inimlikku laiskust või korporatiivset tahtmatust panustada teaduslikesse uuringutesse alternatiivsete loodussäästlike energiaallikate leidmiseks ja kasutuselevõtuks.

Kuhu tõmmata siis kaasajal ning veel enam tulevikus teaduse jaoks eetilist piiri määratlemaks inimese vabadust ja vastutust sekkumisel loodusesse? Teoreetiliselt saab rääkida vähemalt seitsmest piiride tõmbamise lähtepunktist. Praktiliselt sünnib teaduseetiline konsensus kõigi nende piiritlejate omavahelises vastasmõjus.

KORRALDAJAD:

TOETAJAD:

Esiteks, tagajärgede piir teaduses

Teaduseetiliste valikute üldise mõõdupuuna, aga ka seoses konkreetsete küsimustega sekkumisest loodusse, võib näha nende valikute võrreldavaid tagajärgi: õige on see valik, millel on parimad tagajärjed. Oluline on siinjuures kokku leppida, mille või kelle järgi parimaid tagajärgi mõõta. Kuigi teadlased võiksid kalkuleerida oma loodusse sekkumise tagajärgi ka üsna isekalt, näiteks ainuüksi lähtuvalt omaenda teaduslaborile kuulsuse või kasu toomisest, siis pole *egoistlik eetika* ('õige valik on see, mis toob mulle enesele suurima hulga hüvet') teadusmaailmas levinud, kuna nõnda toimides mitte ei lahendataks, vaid pigem tekitataks probleeme, kutsudes viimaks esile kõigi sõda igauhe vastu. Nõnda saab teaduseetikas tõsisemalt rääkida universaalsest tagajärje-eetikast, näiteks inglise filosoofide Jeremy Benthami (1748-1832) ja John Stuart Milli (1806-1873) poolt arendatud *utilitarismi* (ld *utilitas* 'kasu') loogikas, mille kohaselt peaks osutama õigeks tegu või tegematajätt, mis maksimeerib hüvet ehk toob suurimat hüvet suurimale hulgale inimestest. Nii saab kaaluda inimese vabadust ja vastutust sekkumisel loodusse ennekõike sellest aspektist, kuivõrd suurele inimhulgale see maksimaalselt kasulik on. Samas võib aga küsitavaks jääda mõtlemine elava ja eluta looduse hüvele või oletatava maksimaalse tulevikulise kasusaamise kalkuleerimise võimalikkusele üleüldse.

Teiseks, normatiivne piir teaduses

Printsiibi-keskses või reegli-eetikas lähtutakse veendumusest, et õige ja väär eetilise valiku mõõdupuuks on teatud normile vastavus ehk reeglipärasus, ja seda sõltumata valikute tagajärgedest. Sõltuvalt normi ehk reegli kehtestajast saab rääkida *teonoomsetest* ('Jumala määratud'), *naturonoomsetest* ('looduse määratud') või *autonoomsetest* ('ise määratud') eetilistest normidest ja/või printsiipidest ning vastavatest reegli-eetikatest, sealhulgas piiritlemaks inimlikku sekkumist loodusse. Tuntuimaks normatiivseks eetikuks võib pidada saksa filosoofi Immanuel Kanti (1724-1804), kelle sõnastatud kateooriline imperatiiv kinnitab: „Toimi ainult sellise maksimi kohaselt, mille kohta sa saad samal ajal soovida, et sellest saaks universaalne seadus.“ Teisisõnu, eetiliselt õige valik eeldab toimimist „nii, nagu sinu tegutsemise maksimum saaks sinu tahte läbi universaalseks loodusseaduseks“. Kaasaegsete universaliseeritud eetiliste normide näiteks on üleilmsed inimõigused, kust omakorda tuletatakse konkreetseid kaasusi reguleerivaid moraalireegleid või eetikakoodekseid konkreetsetele teadustele, näiteks inimõiguste ja bioeetika rahvusvahelised konventsioonid. Juhul, kui tekiks kohustus alluda korraga kahele vastuolulisele moraalireeglile, tuleks normatiivse eetika seisukohalt lähtuda *prima facie* (ld 'esmapilgul') reeglist: täita esmasemat kõlbelist kohustust. Sageli jääb normatiivses eetikas siiski küsimuseks, kuidas põhjendada ühe printsiibi või reegli ülimumslikkust teise printsiibi või reegli suhtes, kui mõlemad peaksid pigem teineteist täiendama, mitte välistama. Nii näiteks on looteuringuid teaduslikult edendatud elu ja tervise kaitseks, mitte kellegi eluõiguse võõrandamiseks, kuhu raseda ihus areneva loote geneetiline uurimine või kloonitavateks tüvirakkudeks kasutamine välja on viinud.

Kolmandaks, väärtuste piir teaduses

Väärtuseetiline lähenemine teaduseetikale tähendab seda, et õige ja väär valiku mõõdupuuna tunnistatakse teatud väärtusi, mille poole üheskoos nii teaduses kui terves ühiskonnas püüeldakse. Samas tajutakse selliseid väärtusi üle ratsionaalse ja eetilise diskussiooni olevate suurustena, otseku iseeneslikena. Nii näiteks ei ole võimalik viimselt põhjendada elu, ilu, õnne, peresuhete, vabaduse, kultuuri jpm kesksete väärtuste absoluutset väärtuslikkust. Ometi tunnetatakse neid seesiselt rahuldavate väärtustena, millest lähtuvalt seatakse sihte eetilisel sekkumisel nii ühiskonnaellu kui loodussegi. Ühe märkimisväärsema väärtuseetikuna tuntud saksa õpetlase Max Scheleri (1874-1928) kõrval on tuntud ka juudi filosoof Emmanuel Lévinas (1906-1995), keda võib pidada väärtuseetilise *personalismi* arendajaks. Levinas tõdeb ülimal väärtusena T/teise isiku omanäolisust, kes just sellisena esitab inimesele „näost näkku“ absoluutse moraalse väljakutse: valida T/teine iseeneses väärtuslikuna. Absoluutväärtuste kõrval räägitakse kaasajal ka neid võimaldavatest vahendväärtustest, nagu raha, edukus, maine jmt. Eetiliste probleemide lahendamisel teaduses võib vahendväärtuste kuvamine absoluutsena, nagu näiteks mingi teaduskeskuse eelistamine lähtuvalt selle mainest või rahastamisest, sageli üles kaaluda absoluutväärtustele keskendumise, olgu või loodusliku liigirikkuse säilimise või keskkonnasäästlikkuse väärtustamise teaduse arengu sihina.

Neljandaks, vooruslikkuse piir teaduses

Vooruseetikas on õige ja väärvaliku mõõdupuuks teatud kogukonna ühises eluloolises nägemuses väljakujunenud isikuomaduste ja iseloomuga kõlbliselt terviklik isiksus ehk vooruslik inimene. Aristotelese (384-322 eKr) poolt arendatud vooruseetikat nimetatakse kreekapäraselt *areetiliseks* (kr *arete* 'voorus', 'loomutäius') eetikaks või ladinapäraselt *virtuustlikuks* (ld *virtus* 'mehelikkus', 'täitsamees'). Aristotellik arusaam vooruslikust *isiksuse-eetikast* on samas *ühiskonna-keskne*, kuna inimene võib saavutada oma isiksuse suurepärasuse ainuüksi juhul, kui temas kehastub vooruslikkus teatud ühiskonna (kr *polis*) õnnelikkuse (kr *eudaimonia*) eesmärgist (kr *telos* 'siht') lähtuvas rollis. Olgu või eetilisel toimiva teadlasena. Kaasaegse vooruseetilise traditsiooni taaselustajaks on šoti filosoof Alasdair MacIntyre (s 1929), kellest lähtuvalt mõistetakse vooruslikkust kui teatud ühiselulistest praktikates vajalike kõlbliste isikuomaduste kompleksset tervikut kehastavat inimest ja kogukonda. Nii peaks kaasaegset teadlaskonda iseloomustama kõlbeline terviklikkus (ingl *integrity*), mis tähendab teadlaste isiksustes ning ühises teadusgrupis lõimunud mõtlemist, püüdlusi, tegutsemist ja ühtaegu selle kõige veendumustest lähtuvat sõnastamist. Keskaegne kristlik mõtleja Thomas Aquinost (1225-1274) taandas mis tahes ühiskondlikku rolli täitva inimese vooruslikkuse seitsmele põhivoorusele, kus vaprus, mõõdukus, tarkus ja õiglus on aristotellikena nn loomulikud voorused ehk „kardinaalvoorused“, apostel Pauluse (10-67 pKr) poolt ülimana rõhutatud usk, lootus, armastus aga üleloomulikeks voorusteks. Siiski leiab MacIntyre nii antiiksele kui ka postmodernsele maailmale iseloomuliku olevat, et ei räägita niivõrd üldnimlikest voorustest, kuivõrd spetsiifilistest isikuomadustest, mis iseloomustavad hea elu suunas püüdlevate veendumustega kogukondi ja nende narratiive, praktikaid, traditsioone tervikuna. Nii osutub kaasaegne teaduski omaette kindla loogika järgi arenevaks traditsiooniks, mille juurde kuulub vastav praksis ning selle reflekteerimist ja edasiarendamist võimaldav teaduslugu, kuhu kuulumise kriteeriumiks on teatud suurepärasuse standardite järgi oma voorusi esindav teadlaste kogukond. Vooruseetiline perspektiiv teaduses esitab väljakutse lisaks objektiivsetele teadussaavutustele ka nende eetilise hinnangu andmisele. Teaduseetika nõukogud ja bioeetika komiteed eeldavad, et nende koosseisu kuuluvad mitte pelgalt objektiivselt parimad teadlasetüübid, vaid ka subjektiivselt vooruslikud isiksused. See fakt on heaks näiteks vooruseetilise perspektiivi mõödapääsmatust hädavajalikkusest kaasaja ning tuleviku teaduses, kaasa arvatud inimese loodusse sekkumise üle otsustamisel.

Viiendaks, looduslik piir teaduses

Ka loodus ise seab piiri inimese ja teaduse sekkumisele loodusesse. Kõik lihtsalt ei ole võimalik, mida inimene tahaks. Vähemalt mitte praegu. Mida enam inimene loodust käsitab ja teadustöös kasutab, seda sisulisemat piiri ta soovitu ja reaalse vahel looduses tunnetab. Igas inimeses leiduvate tüvirakkude terviseedenduslik kasutuselevõtt võiks tagada inimelule enneolematu perspektiivi, aga hetkel ei ole see veel loodusteaduslikult võimalik. Universumi uurimine alternatiivse ratsionaalse elu avastamiseks kosmoses on jäänud suures osas unistuseks maailmaruumi mõõtmatute mõõdete pärast. Samas sõltub paljugi ka sellest, kuidas loodust ennast selle olemuses määratleda. Maailmavaatelised veendumused annavad tooni *naturaalse maailmanägemise* värvuses. Nii modernses teaduspõhises kui ka idamaises panteistlikus maailmapildis valitseb kujutlus, et inimene on osaks loodusest, aga seda väga erinevas tähenduses. Meditsiiniteadus ja alternatiivse meditsiini filosoofia on sootuks kaks eri traditsiooni inimese loodusesse sekkumisel. Nägemus loodusest määrab aga lisaks üleüldise maailmakorra tajumisele ka iga inimolendi ja ühiskonna moraalseid valikuid. Nii näiteks võiks homoseksuaalsuse või seksuaalsõltuvuse kui niisuguse põhjuste loodusteaduslik analüüs veenda modernset ühiskonda selle aktsepteeritavuses ühtviisi vasakukäelisusega. Kannatused ja haigused, rääkimata raskematest puuetest või traagilistest õnnetustest võiksid olla reinkarnatsioonilises arusaamises loodusest seotud kogu oleva allumisega *karma*-seadusele. Nii võetakse looduslikud piirid ja nende piiride taga olevad maailmavaatelised veendumused tahes-tahtmatult eelduseks ka eetilises diskussioonis vabadusest ja vastutusest inimese loodusesse sekkumisel teaduslikel eesmärkidel. Teadusajaloolase Thomas Kuhni (1922-1996) järgi on teadusrevolutsioonid seotud *paradigmaatiliste muudatustega* looduse ja teaduse käsituses tervikuna.

Kuuendaks, inimlik piir teaduses

Vaatamata sellele, et inimkloonimine on teaduslikult võimalikuks osutunud, ruttasid arenenud ühiskonnad koheselt selle teokstegemist keelama. Euroopa Nõukogu kiitis 2005. aastal heaks ka Inimõiguste ja Biomeditsiini konventsiooni lisaprotokoll biomeditsiiniliste teadusuuringute kohta, mis sätestab, et protokollisalisel riigid „kaitsevad seoses mis tahes teadusuuringutega biomeditsiini valdkonnas, millega kaasneb sekkumine inimesel, iga inimese väärikust ja identiteeti ning kedagi diskrimineerimata tagavad igaihe isikupuutumatus ja muude põhiõiguste ja põhivabaduste austamise“ (artikkel 1). Inimväärikusest lähtuvalt sätestatakse, et „teadusuuringus osaleva inimese huvid ja heaolu on tähtsamad puhtühiskondlikest ja -teaduslikest huvidest“ (artikkel 3). Eesti teadlaste eetikakoodeks kinnitab, et „teaduseetika aluseks on kogum väärtuspõhiseid norme ja printsiipe, mis määravad teadlase kõlbelise käitumise, tema kohustused ühiskonna ja ümbritseva keskkonna suhtes“ (1.1.) ning et „teadlane juhindub oma uurimistöös headest teadustavade“ (1.2.) . Ühelt poolt tähendab see, et „teadlase kohus on aidata kaasa teadussaavutuste rakendamisele inimkonna hüvanguks, ökosüsteemi säilitamisele ja tugevdamisele ning loodusvarade säästlikule ja jätkusuutlikule kasutamisele“ (1.4.), teisalt, „teadlase kohus on kaitsta teadusliku mõtte vabadust, taunida teadusloomingu tsenseerimist ning teadussuundade monopoliseerimist“ (1.5.). Siiski peab arvestama „teadlane (...) sellega, et mõnede teadustulemuste avaldamisele kehtivad piirangud“ (1.5.), samas „säilitades kriitilise meele ja terve skepsise, peab teadlane aitama kujundada tõendus põhiseid otsuseid ning astuma vastu tõestamata tulemuste ja ebateaduslike väidete kasutamisele ühiskonnale oluliste otsuste langetamisel“ (1.6.). Koodeks ütleb, et „teadlane vastutab moraalselt oma niisuguse tegevuse eest, mis võib oluliselt mõjutada kogu inimkonna, keskkonna, riigi või üksikute sotsiaalsete institutsioonide arengut“ (1.8.). Nii või teisiti on taolised piirid teaduses põhjendatud *humanistlike kokkulepetega*, milleni on suures piiris jõutud viimase kolmveerandsajandi jooksul. Kuhu veendumused inimõigustest ja kohustustest järgmise veerandsajandi jooksul edasi arenevad, pole teada.

Seitsmendaks, jumalik piir teaduses

Kui *naturotsentrilise* ja *antropotsentrilise* maailmanägemisega inimesed eeldavad, et inimlik vabadus ja vastutus teaduslikul sekkumisel looduses sõltub loodusest enesest või inimesest ja inimeste-vahelistest sotsiaalsetest kokkulepetest, siis *teotsentriliste* maailmavaatelistel veendumustega teadlased jaatavad loodusest ja inimesest endast kõrgema piiri vajalikkust. Vastupidiselt naturalistlikule looduskesksusele ja humanistlikule inimkesksusele tunnustatakse Loojat loodu Kõigekõrgema autorina, säilitajana, sihileviijana. Nii ei käsita veendunud kristlased, moslemid või juudid maailma ega omaenda olemisviisi ja eetilisi valikuid maailmas lahus suhtest Kõigekõrgemaga. Tema isiklik tahe ja plaanid kõrguvad üle inimelu ja kogu loodu ning teadusliku looduse sekkumise reaalsemalt kui abstraktne *force majeure*. Viimselt ei pöörle maailm mitte looduseaduste või inimtegevuse järgi, vaid isikulise Looja ümber. Jumala-näoliste olenditena (ld *imago dei*) tunnetatakse end inimestena aga moraalselt vastutavana mitte pelgalt kaasinimeste inimväärikuse austamise või vastutustundliku looduse suhtumise ees, vaid ka niisuguse kogukonna kujundamise ees, kes võiks individuaalsete isikuomaduste ja eluhoiakute kõrval kehastada ka kollektiivset heamajapidajalikku sekkumist jumaliku autorlusega inimlikule hoolekandele usaldatud loodusesse. Nii võib ka teadusele orienteeritud kogukond tunnetada teotsentrilist vabadust ja vastutust usalduslikus suhtes Loojasse kui Kyriosse, looduse ehk oikonomiasse ning heamajapidajalikku inimkooslusse kui oikonomoslikku kogukonda. Kõigekõrgemana osutub Looja aga mitte pelgalt piiride määratlejaks ja lunastuslikuks jõuks, vaid ka võimaluste taasloojaks jumalikul volitatud inimlikul sekkumisel loodusesse. Arvestamata *teotsentrilise maailmapildi veendumustega* võidakse eetilises diskussioonis tõsiusklikega üksteisest lihtsalt mööda rääkida.

TOETAJAD:

KORRALDAJAD:

Kokkuvõtteks

Püüdes tõmmata eetilist piiri inimese vabadusele ja vastutusele sekkumisel loodusse saab rääkida vähemalt seitsmest erinevast lähtepunktist. Praktiline teaduseetiline konsensus peab üldjuhul sündima nende loogikate omavahelises dialoogis. Ühtegi seitsmest pole õige teiste suhtes alahinnata või üle hinnata. Üldiselt võib vastandlike maailmavaatelist veendumuste ja erinevate eetiliste argumentatsioonide vahel sildu luua praktiline teadmus, et erinevaid maailmanägemusi ja eetilise arutlemise loogikaid kehastavate traditsioonide, kogukondade ja isikute, sh teadlaste endi vaheline dialoog võib aidata näha üht ja sama probleemi erinevatelt ja üksteist täiendavatelt vaatenurkadelt ning sünnitada seeläbi *eetilist ühtsust mitmekesisuses* (ingl *ethical unity in diversity*). Kaasaegne keskkonnaeetiline konsensus, näiteks, teeb ökoloogilise mõtteviisi (kr *oikos* 'elamu', *logos* 'mõiste') võimalikuks nii või teisiti, olgu tegemist inim-, loodu- või Looja-keskse lähenemisega keskkonnale või ka tagajärje-, normi-, väärtus- või vooruseetilise perspektiiviga looduse sekkumise suhtes, kuna globaalse inimkooslusena tunnetatakse nii või teisiti ökonoomset ehk heamajapidajalikkku (kr *oikos* 'elamu', *nomos* 'korraldaja') vastutust inimkätesse usaldatud loodushoius. Tõsi, see eeldab erinevate traditsioonide vaheliste kontaktide, suhete ja dialoogi loomist ning jätkusuutlikuna edasiarendamist, olles samaaegselt valmis käsitlema positiivses võtmes nii traditsiooni enese seest kui ka väljastpoolt traditsiooni tulevat eetilist kriitikat, ületamaks ühemõõtmelist nägemust vabadusest ja vastutusest inimese sekkumisel loodusse.

KORRALDAJAD:

TOETAJAD:

